

Vejledende retningslinjer udarbejdet af det rådgivende Udvalg vedr. Trossamfund 2. rev. udgave, januar 2002

Indledning	1
Om religiøse organisationers særstilling	2
Udvalgets arbejde	3
Udvalgets juridiske grundlag	3
Lovgivningen om religionsfrihed	3
Dansk ægteskabslovgivning	4
Udvalgets retningslinjer	6
Rettigheder	7
Dokumentationskrav	7

Indledning

I 1998 nedsatte Kirkeministeriet et rådgivende udvalg vedr. trossamfund. Ifølge ministeriets pressemeddelelse af 4. februar 1998 er udvalgets kommissorium:

“Udvalget skal overtage den funktion som Kirkeministeriets rådgiver i sager om trossamfund uden for folkekirken, som hidtil er blevet varetaget af biskoppen over Københavns stift.”

Udvalget blev nedsat af principielle grunde. Rådgiverne er udpeget som uvildige og sagkyndige og repræsenterer ikke noget bestemt trossamfund, ej heller den danske folkekirke. Det udvalg, som blev nedsat, består af sagkyndige inden for religionshistorie, religionssociologi, teologi og retsvidenskab.

Religions- og trosfriheden udgør sammen med forsamlings-, ytrings- og foreningsfrihed grundlæggende, demokratiske menneskerettigheder. Grundloven tildeler den danske, evangelisk-lutherske folkekirke en særlig status; men lovgivningen giver også andre trossamfund adgang til offentlig godkendelse. Udvalget finder, at denne åbenhed bidrager til at sikre, at det danske samfund er demokratisk og pluralistisk. Udvalget ser det som sin vigtigste opgave at sikre, at alle organisationer, som søger om særstatus som trossamfund i Danmark, bliver vurderet ud fra ensartede, klare, sagligt begrundede kriterier.

Religions- og trosfriheden sikrer det enkelte menneskes ret til at vælge og fravælge en religiøs livsanskuelse og organisationers ret til at bekende deres lære og udføre deres ritualer. Denne frihed indebærer ikke krav på offentlig godkendelse af alle organisationer, der hævder at være af religiøs karakter.

Et trossamfund må være baseret på en bestemt religion. Religionsbegrebet er imidlertid langtfra klart. Det er historisk udmøntet i Europa og associeres især til de monoteistiske skriftreligioner. Men en så snæver begrebsanvendelse indebærer brud med pluralismens principper. Begrebet hviler ikke på objektive kendetegn, og der kan ikke henvises til en autoritativ, videnskabelig definition. Der pågår endda en omfattende debat blandt religionsforskere om fænomenets afgrænsning og vigtigste kendetegn.

Udvalget søger med nedennævnte definition at balancere mellem to hensyn. På den ene side skal definitionen rumme en klar afgrænsning, fordi den skal danne grundlag for tildeling af særstatus. På den anden side skal den være så bred, at hensynet til pluralismen varetages. Udvalget vægter hensynet til pluralismen tungt og anvender derfor en minimumsdefinition: Ved en *religion* forstår udvalget en specifikt formuleret tro på menneskets afhængighed af en magt, som står over menneskene og naturlovene, og en tro som giver retningslinjer for menneskets etik og moral. For at komme på tale som *trossamfund* skal en række yderligere kriterier være opfyldt. Disse kriterier omtales nedenfor.

Den ministerielle godkendelse af et trossamfund drejer sig ikke om religionsfrihed. Der er ikke tale om vurdering af religioner. Godkendelsen hviler på den forvaltningsretlige opfattelse, at den ministerielle godkendelse som et trossamfund (og hermed muligheden for meddelelse af vielsebemyndigelse) udgør en uddelegering af den udøvende magt. Derfor forbeholder ministeriet sig retten til at skønne over, hvorvidt denne uddelegering sker på

en forvaltningsretlig forsvarlig måde. Ministeriets ret til at afvise ansøgere er ikke i strid med erklæringer og konventioner mod diskrimination (jfr. nedenfor). Sidstnævnte erklæringer og konventioner skal forstås som værn mod, at individer eller grupper mister eller nægtes deres grundrettigheder på grund af religion, race, sprog o.l. Særrettigheder kan imidlertid tildeles af staten efter klare og objektive kriterier.

Udvalget har udarbejdet nedenstående retningslinjer for vurderingen af indkomne ansøgninger om godkendelse som trossamfund. Disse retningslinjer ligger tæt op ad dansk lovgivning og ministeriel praksis, med hensyntagen til internationale erklæringer og konventioner. Udvalget ønsker åbenhed omkring retningslinjerne for at imødegå anklager for diskrimination eller tilfældig praksis.

Om religiøse organisationers særstilling

Lovgivning og forvaltningspraksis tilskriver visse religiøse organisationer en særstilling. Der er tale om fem forskellige kategorier af religiøse organisationer: 1) folkekirken, 2) anerkendte trossamfund, 3) godkendte trossamfund, 4) religiøse samfund og 5) grupper godkendt efter ligningslovens §8A. Begrebet 'anerkendte trossamfund' omfatter trossamfund, der er blevet anerkendt ved kongelig resolution. Ved indførelse af ægteskabsloven af 4. juni 1969 ophørte denne anerkendelsespraksis, og den blev erstattet af bemyndigelse efter ansøgning fra enkelte, navngivne præster til at foretage vielser og/eller af godkendelse som trossamfund efter ansøgning fra en religiøs organisation. De to sidstnævnte grupper: 'religiøse samfund' og 'grupper godkendt efter ligningslovens §8A', omtales i skattelovgivningen og godkendes udelukkende af skattemyndighederne.

Kirkeministeriet har siden år 2000 anvendt begrebet 'menighed' i sin forvaltningspraksis. Ved begrebet menighed forstår udvalget en mindre gruppe eller afdeling inden for eller i relation til ét af de anerkendte eller godkendte trossamfund, typisk inden for de store verdensreligioner (jfr. nedenfor s.5). Udvalgets vurdering af hvorvidt der er tale om en menighed afhænger imidlertid ikke af, om modersamfundet accepterer denne relation.

Dette udvalg tager kun stilling til ansøgninger fra religiøse organisationer, som søger om godkendelse som trossamfund eller menighed i Kirkeministeriet.

Udvalgets arbejde

Udvalgets arbejde består i at vurdere indkomne ansøgninger og at udarbejde rådgivende udtalelser til Kirkeministeren om, hvorvidt ansøgerne kan betegnes som trossamfund eller menighed. Afgørelsen om godkendelse som trossamfund eller menighed træffes alene af Kirkeministeren.

Udvalgets arbejde er uafhængigt af Kirkeministeriet, men der foregår et naturligt samarbejde specielt med henblik på udveksling af informationer og andre praktiske foranstaltninger. Udvalget kan frit indhente supplerende informationer, herunder henvende sig til andre sagkyndige. Udvalget tager *ikke* imod direkte henvendelser fra ansøgerne. Ansøgerne henvises til ministeriet, som derefter vurderer, hvorvidt yderligere informationer formidles videre til udvalget. Udvalget kan dog efter eget skøn henvende sig direkte til ansøgerne.

Udvalgets juridiske grundlag

Udvalgets juridiske grundlag er først og fremmest *Danmarks Riges Grundlov* af 5. juni 1953. Derudover indgår ægteskabsloven af 1969 (§16, stk. 1, nr.3) samt en række bestemmelser, der vedrører trossamfund. Retsgrundlaget består yderligere af de internationale aftaler, som den danske stat har indgået, herunder *Verdenserklæringen om menneskerettighederne* af 1948; *Bekendtgørelse af international konvention af 21. december 1965 om afskaffelse af alle former for racediskrimination*; *Bekendtgørelse af international konvention af 16. december 1966 om borgerlige og politiske rettigheder med tilhørende valgfri protokol*; *Konvention til Beskyttelse af Menneskerettigheder og Grundlæggende Frihedsrettigheder* af 1950 med efterfølgende tillægsprotokoller, som formuleret i *Lov om Den Europæiske Menneskerettighedskonvention* af 1992.

Dertil indgår Kirkeministerens svar i forbindelse med Folketingets behandling af ægteskabsloven (*Folketings-tidende* 1968-69, tillæg B, sp. 1927-30). Dette svar præciserer begrebet 'trossamfund'. Endelig har udvalget orienteret sig om den praksis, som hidtil er blevet fulgt af ministeriets rådgiver.

Lovgivningen om religionsfrihed

I *Danmarks Riges Grundlov* af 5. juni 1953, omtales religiøse spørgsmål i §§ 4, 6, 66-70. §4 stadfæster den evangelisk-lutherske kirke som den danske folkekirke, der som sådan understøttes af staten. I §§ 66-70 hæfter udvalget sig ved to forhold. For det første har man undladt at ordne 'afvigende trossamfunds forhold' ved lov, som forudsat i §69. Dette har medført, at disse forhold er blevet administreret gennem ministeriets praksis. For det andet indeholder religionsfrihedsbestemmelserne såvel rettigheder som pligter, nærmere betegnet: 1) 'ret til at forene sig i samfund for at dyrke Gud på den måde, der stemmer med deres overbevisning', men med en forpligtelse om 'at intet læres eller foretages, som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden' (§67), og 2) at 'ingen kan på grund af sin trosbekendelse eller afstamning berøves adgang til den fulde nydelse af borgerlige og politiske rettigheder', men kan heller ikke 'unddrage sig opfyldelsen af nogen almindelig borgerpligt' (§70).

Der foreligger en række erklæringer om religionsfrihed i internationale aftaler og traktater, som den danske stat har indgået. I *Verdenserklæringen om menneskerettighederne* vedtaget den 10. december 1948 af De forenede Nationers Generalforsamling, sættes der specielt fokus på individets rettigheder og beskyttelse. I §2 findes en generel bemærkning om at "enhver har krav på alle de rettigheder og friheder, som nævnes i denne erklæring, uden forskelsbehandling af noget art", f.eks. på grund af religion. Om religionsfrihed hedder det i §18: "Enhver har ret til tanke-, samvittigheds- og religionsfrihed: denne ret omfatter frihed til at skifte religion eller tro og frihed til enten alene eller i fællesskab med andre, offentligt eller privat, at give udtryk for sin religion eller tro gennem undervisning, udøvelse, gudsdyrkelse og overholdelse af religiøse forskrifter". Erklæringen sikrer myndige mænd og kvinder retten til at gifte sig og stifte familie uanset race, nationalitet eller religion (§16). Erklæringen afsluttes med at anføre individets forpligtelse over for andres rettigheder og friheder, herunder at "opfylde de retfærdige krav, som moralen, den offentlige orden og det almene vel stiller i et demokratisk samfund" (§29, stk. 2).

I *Bekendtgørelse af international konvention af 21. december 1965 om afskaffelse af alle former for racediskrimination* fastslås principperne i erklæringen af 1948, og det præciseres, at respekten for og overholdelsen af menneskerettighederne og frihedsrettighederne skal ske uden forskel "med hensyn til race, køn, sprog eller religion" (Indledningen). Erklæringen sætter især fokus på racediskrimination. I *Bekendtgørelse af international konvention af 16. december 1966 om borgerlige og politiske rettigheder med tilhørende valgfri protokol* suppleres individets rettigheder og friheder, herunder religionsfrihed, tilsvarende rettigheder for etniske grupper (Afsnit II, §2 stk. 1). Konventionens §18 omhandler religionsfrihed, hvori erklæringen af 1948 gentages og suppleres med en bestemmelse om forældrenes frihed til varetagelse af deres børns religionsundervisning og moralske opdragelse (Afsnit II, §18 stk. 4). En særlig paragraf omtaler mindretallets religionsfrihed (Afsnit II, §27). Konventionen indeholder desuden en paragraf om ægteskab (Afsnit II, §23).

I *Lov om Den Europæiske Menneskerettighedskonvention* af 1992 gentages i Afsnit I, §9 Verdenserklæringens paragraffer om religionsfrihed og om begrænsninger af denne frihed af hensyn til den offentlige tryghed, orden, sundhed eller sædelighed samt til beskyttelse af andres rettigheder og friheder.

Dansk ægteskabslovgivning

I *Lov om ægteskabs indgåelse og opløsning* (Lovbekendtgørelse nr. 148 af 8. marts 1991) er der i §16 stk. 1, nr. 3 givet en regel om, at kirkelig vielse kan finde sted "indenfor andre trossamfund, når en af parterne hører til vedkommende trossamfund, og trossamfundet har præster, som af kirkeministeren er bemyndiget til at foretage vielser" (jfr. også §17 stk. 2). Alle vielser i Danmark skal foregå i overværelse af mindst to vidner, og parterne skal 'ved samtidigt møde' erklære at ville ægte hinanden, hvorefter vielsesmyndigheden skal forkynde, at de er ægtefolk (§20, stk. 1 og 2). Fremgangsmåden ved trossamfundets vielser skal godkendes af Kirkeministeren (§20, stk. 3). Der foreligger desuden nærmere bestemmelser vedrørende de procedurer, som den bemyndigede præst skal følge.

I ministerens svar på spørgsmål fremsat i forbindelse med Folketingets behandling af ægteskabsloven (*Folketingstidende* 1968-69, tillæg B, sp. 1927-30), blev der fremlagt en fortolkning af 'trossamfund', som har dannet præcedens. I forbindelse med svaret (spørgsmål 11), blev det fremhævet, at anerkendelse af trossamfund (jfr. Kirkeministeriets skrivelse af 1. juni 1929):

“...i første række [vil] afhænge af samfundets størrelse, og om dette har en så fast organisation, derunder også uddannelsesanstalter for præster, at der kan have sikkerhed for samfundets fortsatte beståen og forsyning med præster, hvem det kan overdrages at udføre kirkelige handlinger, navnlig dåb og ægtevielse, med borgerlig retsvirkning.’ Her vil det som anført i en tidligere skrivelse fra Kirkeministeriet ‘navnlig være af betydning, om vedkommende trossamfund tilhører et af de store verdenssamfund’.” (sp. 1927-28)

Disse bemærkninger drejer sig om *anerkendte* trossamfund, dvs. trossamfund, som er blevet anerkendt ved kongelig resolution. Denne form for anerkendelse er ophørt i 1969. Men ved forespørgsler fra andre myndigheder har Kirkeministeriet udtalt som sin opfattelse, at der i retlig henseende ikke bør sondres mellem anerkendte trossamfund og trossamfund i øvrigt.

Udvalget forstår ovenstående svar som udtryk for, at organisationssiden er af central betydning, herunder at der er tale om en fast organisation af en vis størrelse. Endvidere skal ministeren have sikkerhed for et religions-samfunds fortsatte beståen, dels gennem præsteuddannelse og dels gennem medlemstallet. Det er *organisationen*, som opnår offentlig godkendelse. Hvad medlemstallet angår, foreligger der ingen retningslinjer, men i praksis har der været tale om et minimum på ca. 150 medlemmer i et trossamfund og ca. 50 i en menighed. Udvalget anser imidlertid kun størrelsen for at være vejledende for så vidt angår ansøgerens sandsynlige kontinuitet.

Desuden tillægges tilknytning til de store verdensreligioner speciel betydning. Verdensreligioner forstås som de store verdensomspændende religioner: kristendom, jødedom, hinduisme, buddhisme og islam. Grupper i relation til disse religioner vil være omfattet af begrebet menighed.

I ministerens svar på spørgsmål 12 fremsat i forbindelse med Folketingets behandling af ægteskabsloven, blev begrebet ‘trossamfund’ præciseret, og derudover blev der formuleret en række krav, som et trossamfund skal opfylde:

“...at det vil være en forudsætning for at meddele...bemyndigelser, at der er tale om et egentligt trossamfund i dette ords sædvanlige betydning - altså ikke blot en religiøs ‘bevægelse’ eller en religiøs eller filosofisk forening, men en sammenslutning eller forsamling (et religionssamfund), hvis primære formål er gudsyndelse (kult) efter en nærmere udformet lære og ritus. Dette vil blive påset, første gang en præst eller menighedsforstander inden for et ikke-anerkendt trossamfund søges bemyndiget til at forrette vielser. Det vil naturligvis tillige blive påset, at der i trossamfundet intet læres eller foretages, som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden, samt at trossamfundet har en sådan organisation, at der findes lovligt valgte repræsentanter, som på trossamfundets eller de enkelte menigheders vegne kan fremsætte begæring om, at en eller flere af samfundets præster eller menighedsforstandere bemyndiges til at forrette vielser. Ligeledes vil det ved henvendelse til politiet blive søgt oplyst, om der foreligger ufordelagtige oplysninger om den foreslåede vielsesforretters vandel. Eventuelt vil der også kunne blive tale om at fordre tilvejebragt vandelsattester og om at søge attestanternes troværdighed bekræftet af politiet. Det må endvidere godtgøres, at den pågældende, hvis han ikke er dansk, har lovligt ophold her i landet, og at han - af hensyn til afgivelse af pligtmæssige indberetninger til myndighederne - er det danske sprog mægtig i skrift og tale. Ordningen indebærer altså kort sagt, at visse krav såvel til trossamfundet som til dets vielsesforrettere skal være opfyldt. Der vil her - ligesom med hensyn til anerkendelse af trossamfund - være tale om udøvelse af et vist skøn. Eventuelle tvivlsspørgsmål, som ikke kan forudses på indeværende tidspunkt, må finde deres løsning i forbindelse med behandlingen af de enkelte andragender, hvorved der antagelig ret hurtigt vil danne sig en fast praksis på dette område.” (*Folketingstidende* 1968-69, tillæg B, sp. 1929-30)

Begrebet ‘trossamfund’ består af to dele, nemlig ‘tro’, som er specificeret som ‘gudsyndelse ... efter en nærmere udformet lære’ og ‘samfund’, som er nærmere bestemt som en sammenslutning eller forsamling (og hverken en ‘bevægelse’ eller ‘filosofisk forening’), hvis primære formål er ‘gudsyndelse (kult) efter en nærmere udformet lære og ritus’.

Udvalgets retningslinjer

Med udgangspunkt i den skildrede retstilstand har udvalget udformet følgende retningslinjer:

1. Begrebet 'gudsdyrkelse' er et teistisk begreb, som er for snævert i et moderne, religiøst pluralistisk samfund. Derfor er det nødvendigt at anvende et mere abstrakt 'gudsbegreb' som dækkende 'opfattelsen at mennesket er afhængig af en transcendent magt'.
2. Gudsdyrkelsen foregår på basis af en nærmere udformet lære, dvs.:
 - a. At der må foreligge en trosbekendelse eller anden tekst, som opsummerer og henviser til religionens centrale tekster eller traditioner, og som er grundlag for medlemskabet.
 - b. At der må være tale om en fælles tro, som giver retningslinjer for menneskets handlinger, dvs. etik og moral.
 - c. At der må være tale om en fælles tro, som udtrykkes gennem vielses- og/eller andre ritualer.
 - d. At der må foreligge en forskrift for eller en beskrivelse af de væsentligste ritualer.
 - e. At vielsesritualet må opfylde kravene i dansk ægteskabslovgivning (jfr. ovennævnte bekendtgørelse).
3. Begrebet 'religionssamfund' forstås således:
 - a. At samfundet har en sådan organisatorisk struktur, at det kan danne et tilgængeligt grundlag for offentlig kontrol og godkendelse. Der skal foreligge vedtægter som kan gøres til genstand for vurdering efter dansk retsopfattelse.
 - b. At der er tale om vedtægtsmæssigt udpegede repræsentanter, som kan stå til ansvar over for myndighederne.
 - c. At der er tale om formelt medlemskab med retningslinjer for såvel optagelse af medlemmer som for ophør af medlemskab.

I forbindelse med ansøgere, som har en esoterisk tradition eller praksis, forekommer en særlig hindring for samfundets krav om og ret til aktindsigt. For det første er der kravet om, 'at der i trossamfundet intet læres eller foretages, som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden' og for det andet er der kravet om, at medlemmerne kender religionens lære, bl.a. fordi der forudsættes en fælles tro.

Men kravet om sædelighed og offentlig orden rummer andet og mere end esoterikkens udfordring. Udvalgets primære interesseområde er det religiøse indhold. Eventuelle overtrædelser af lovgivningen vurderes af domstolene. Udvalget kan inddrage rapporter, domme, o.l. som omhandler en ansøgers adfærd i forhold til sædelighed og den offentlige orden. Såfremt sådanne kilder indgår i udvalgets overvejelser, vil ansøgeren blive gjort bekendt hermed.

Det forventes, at ansøgningen er affattet på dansk, og at dokumentationen foreligger på dansk eller et europæisk hovedsprog (engelsk, tysk eller fransk).

Rettigheder

Kendetegnet for et godkendt trossamfund er, at Kirkeministeriet i medfør af ægteskabslovens §16, stk. 1, nr. 3, vil kunne bemyndige en præst i trossamfundet til at foretage vielser med borgerlig gyldighed. Trossamfund uden for folkekirken kan i medfør af begravelseslovens §15 med Kirkeministeriets tilladelse få overladt en del af en folkekirkelig kirkegård til eget brug eller i medfør af samme lovs §16, stk. 2, af Kirkeministeriet få tilladelse til at anlægge egen begravelsesplads. Udlændinge, som er præster eller missionærer inden for det pågældende trossamfund, vil kunne opnå opholdstilladelse.

Lovligt bestående religionssamfund er beskyttet af straffelovens §140 og retsplejelovens §170, stk. 1, uanset om de er offentligt anerkendt eller ej.

Desuden følger en række begunstigelser i henhold til skattelovgivningen: Dels retten til at modtage gaver og løbende ydelser med fradragsret for yderen og dels undtagelse fra selskabsskat, fondsbeskatning, ejendomsskat, arveafgift, lønsumsafgift samt indbetaling af bidrag til Arbejdsgivernes Elevrefusion. Desuden har godkendte trossamfund mulighed for at opnå støtte fra tipsmidlerne gennem Kulturministeriet.

Dokumentationskrav

Godkendelse som trossamfund rummer såvel rettigheder som forpligtelser. Ud fra ovenstående konkluderer udvalget, at en godkendelse som trossamfund må bero på *tillid* til, at gudsdyrkelse er organisationens hovedformål, at der er udpeget *ansvarlige* repræsentanter, *åbenhed* i forhold til lære og ritualer, samt *kontinuitet* i forhold til trossamfundets størrelse og præsternes uddannelse. Derudover betragtes det som en forudsætning, at godkendte trossamfund i lighed med det øvrige samfund respekterer *menneskerettighederne*, navnlig religions- og trosfrihed, herunder retten til at skifte religion.

For at udvalget kan tage kvalificeret stilling til ansøgninger om godkendelse som trossamfund, bør der foreligge dokumentation inden for nedennævnte områder. Udvalget kan skønne det nødvendigt at anmode om yderligere dokumentation.

Følgende dokumentation *bør* være medsendt ansøgningen:

1. En trosbekendelse eller tilsvarende, som henviser til religionens centrale dogmatiske tekster, traditioner eller skoler og som klarlægger, hvorledes der er tale om 'gudsdyrkelse' i forhold til udvalgets retningslinjer, og - hvorledes denne tro giver retningslinjer for medlemmernes etik og moral.
2. De centrale religiøse tekster (uddrag eller beskrivelse er dog tilstrækkeligt i forbindelse med større tekst-traditioner).
3. En beskrivelse af vielsesritualet samt andre vigtige ritualer.
4. En beskrivelse af organisationsstrukturen hvis den er anderledes end beskrevet i vedtægterne.
5. En kopi af vedtægterne.
6. En kopi af seneste reviderede årsregnskab, revideret af en anerkendt revisor.
7. Oplysninger om antal medlemmer med fast bopæl i Danmark.
8. En beskrivelse af præsternes eller vielsesforretternes uddannelse.
9. Eventuelle oplysninger om, hvorvidt trossamfundet er offentlig anerkendt eller godkendt i et andet nordisk land.

Den 1. januar 2002

Professor, dr.phil. Armin W. Geertz (formand)
Professor, dr.jur. Eva Smith
Lektor, cand.theol. Jørgen Stenbæk
Lektor, mag.art. Margit Warburg